

David Castillo,
Xavier Fajardo,
David Funollet,
Alumnes de 2n curs. INEFC-Barcelona.
Coordinació: Feliu Funollet

NECESSITAT D'UNA EDUCACIÓ AMBIENTAL INTEGRADA A LA PRÀCTICA DE L'ACTIVITAT ESPORTIVA EN EL MEDI NATURAL

Resum

En aquest treball fem una proposta d'educació ambiental integrada a la pràctica esportiva i dirigida fonamentalment a l'àmbit escolar per modificar el comportament dels futurs usuaris del medi natural.

Paraules clau: educació ambiental integrada, ecosistema, massificació, impactes.

Introducció

Durant la dècada dels vuitanta la societat en general es consciencià sobre la problemàtica mediambiental. Els anys noranta havien d'ésser els dels acords internacionals, els dels grans moviments per afrontar la problemàtica mediambiental des d'una perspectiva global; però, la tan esperada Conferència de Rio (1991) acabà amb decepció i amb resignació acceptàvem que mai arribarien les "grans solucions". Tothom buscava camins alternatius i se'ns acudí que potser la solució no eren les "grans solucions" sinó les petites, les més properes a nosaltres. Quan parlem de la problemàtica mediambiental sempre pensem en grans problemes causats fonamentalment per l'activitat industrial, i si se'ns acut enraonar d'impactes esportius ens convertim en riota de tertúlia. A causa de l'augment del temps lliure i del poder adquisitiu de la societat en general, dels equipaments de suport i de les campanyes promocionals, estem assistint a una invasió genera-

litzada de tot el que pugui semblar quelcom natural. Aquesta invasió, acompanyada d'una adequada i absoluta ignorància sobre educació ambiental, provoca úlceres als ecologistes més progressistes.

Davant d'aquest fenomen podem adoptar actituds diferents però mai no podem ignorar que la massificació de l'activitat esportiva en el medi natural, al ritme que s'està produint, provocarà seriosos problemes de deteriorament del medi, incomparables als de l'activitat industrial, però no per això menys importants. Potser hauríem de començar a preocupar-nos. Les activitats en el medi natural permeten ocupar el temps de lleure amb finalitats que van des de l'esbarjo, la

formació de l'individu i la protecció de l'entorn, fins a l'ús i abús del medi natural sense cap consideració.

Totes aquestes activitats poden ser molt variades en funció de l'espai on es duguin a terme. Cada espai però, cal considerar-lo com un ecosistema que serà influenciat per la nostra activitat. Els ecosistemes són unitats naturals bàsiques de la biosfera, constituïdes per un biotop (hàbitat, entorn) i els éssers que hi viuen.

Com entre els diferents ecosistemes s'estableixen intercanvis i relacions, la biosfera pot considerar-se com un gran ecosistema del que l'home també n'és part integrant. En general l'home mai ha estat conscient d'aquest fet i això ha facilitat l'espoliació del medi.

Foto Anna Muxart. AN Barcelona

OBJECTIUS GENERALS	- Conèixer i experimentar diferents activitats físiques a la natura tot formant-se una actitud personal de respecte en relació amb el medi natural - Manifestar autonomia personal en la planificació i l'execució d'accions motrius en diverses situacions i medis, com també el coneixement i respecte del material i les instal·lacions - Valorar les diferents activitats físiques i esportives com a recursos adequats per a l'ocupació del temps lliure	
CONTINGUTS	PROCEDIMENTS	- Pràctica d'activitats físiques no reglamentades, primordialment a la natura
	CONEIXEMENTS	- Activitat física a la natura en diferents medis
	ACTITUDES	- Respecte per l'entorn
OBJECTIUS TERMINALS	- Comportar-se respectuosament amb el medi natural i urbà	

Quadre 1

Impactes derivats de l'activitat esportiva

L'activitat esportiva en el medi natural afecta l'entorn de forma molt variada, i a mida que aquesta activitat es massifiqui l'impacte serà més significatiu. Un impacte és aquella acció o activitat que influència o modifica significativament un altra.

Quan es parla d'impactes hom tendeix a imaginar quelcom negatiu, i de fet un impacte no té per què ser analitzat des d'aquesta perspectiva. No té sentit analitzar un impacte aïlladament, el que importa és la dinàmica del joc d'influències d'un conjunt d'accions o d'activitats interrelacionades i la valoració final dependrà de la interpretació global que s'en faci,

Foto Anna Muxart. AN Barcelona

adaptada a un entorn i moment determinat.

De vegades s'han de suportar impactes no desitjables perquè globalment l'activitat aporta molts aspectes positius, tant quantitativament com qualitativa.

Els impactes no desitjables i més significatius, derivats de l'activitat esportiva són:

1. Directes:

- Acumulació de brossa.
- Compactació i erosió del sòl.
- Espoliació del medi.
- Interferències entre activitats.

2. Indirectes:

- Contaminació.
- Alteració del paisatge.
- Proliferació d'accessos i equipaments.
- Augment d'aigües residuals.

Les possibilitats que tenim d'actuar sobre els impactes indirectes són escasses, només podríem minvar-los:

- Evitant comprar productes de fabricants que contaminin.
- No utilitzant equipaments que no hagin estat respectuosos amb el paisatge ni realitzin un tractament acurat de les seves aigües residuals.
- Promovent accions socials que exigeixin projectes de planificació, amb criteris de sostenibilitat, diversificació i estudis d'avaluació, previs a la realització de qualsevol obra.

En canvi sí que podem frenar els impactes directes i al mateix temps capacitar l'usuari perquè en un futur pugui actuar sobre els impactes indirectes. Es tracta d'adreçar una campanya d'educació ambiental a tots els possibles usuaris del medi natural, tant els del present com els del futur. Per actuar sobre els usuaris del futur s'ha de pensar en els centres escolars i per fer-ho sobre els actuals cal incidir sobre els centres esportius en el medi natural.

La finalitat de la nostra proposta d'educació ambiental està encamina-

da a modificar els comportaments dels futurs usuaris.

Proposta d'educació ambiental

Per establir un marc referencial on poder integrar el nostre programa, partim d'una anàlisi del disseny curricular base del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, referent a les activitats físiques en el medi natural i el respecte pel medi ambient.

L'Administració marca com a prescriptiu i obligatori en el seu primer nivell de concreció (vegeu quadre 1).

Ja que l'elaboració del segon nivell de concreció correspon als professors de cada centre escolar, per tal "d'oferir-los la possibilitat d'incrementar el seu protagonisme en l'elaboració del currículum i l'intervenció en el propi procés educatiu", proposem un programa d'educació ambiental d'acord amb els criteris de seqüenciació i temporalització dels continguts a treballar.

Pel que fa als continguts procedimentals i conceptuals, aquests serien elaborats en funció de les possibilitats i recursos de cada centre. Tenint en compte que per fer-ho és necessari el desplaçament al medi natural proposem una estada en un centre d'activitats esportives en aquest medi.

En el centre, la classe s'integraria en una dinàmica de funcionament caracteritzada pel respecte al medi ambient. Les accions del centre que configuren aquesta dinàmica són:

- Recollida selectiva d'escombraries.
- Tractament d'aigües residuals.
- Cura i manteniment de l'entorn.
- Consum equilibrat d'aigua i energia.
- Actuació en el medi natural: planificant, diversificant activitats, proposant activitats sostenibles, avaluant impactes.

Totes aquestes accions ajudaran a reforçar els continguts conceptuals i procedimentals que es faran als tallers i a les activitats que proposem a continuació.

OBJECTIUS GENERALS	- Conèixer i estudiar diferents problemàtiques que afecten el medi natural - Frenar, reparar i/o proposar alternatives a aquestes problemàtiques - Realitzar diferents accions per a evitar la degradació del medi	
	PROCEDIMENTS	- Participar en els tallers
CONTINGUTS	CONEIXEMENTS	- Fabricació de paper - Fabricació de nius d'ocells - Neteja d'un tram de riu - Estudi de l'entorn - Avaluació de l'impacte de l'estada - Observació i estudi del reciclatge d'aigües - Repoblació d'arbrat i reverdiment d'espais secs - Contenció de talussos
	ACTITUDS	- Respecte pel medi natural - Reflexionar - Ser conseqüent - Respectar
OBJECTIUS TERMINALS	- Saber preservar el medi amb accions concretes	

Quadre 2

OBJECTIUS GENERALS	- Conèixer i experimentar diferents activitats esportives en el medi natural - Formar una actitud personal de respecte en relació amb el medi - Motivar l'alumne a reflexionar sobre com afecta la seva actuació al medi natural i el lloc que ell hi ocupa - Valorar les diferents activitats físiques i esportives com a recursos adequats per a l'ocupació del lleure	
CONTINGUTS	PROCEDIMENTS	- Pràctica d'activitats al medi natural - Diferenciació entre els comportaments tipificats i els desitjats
	CONEIXEMENTS	- Activitat física en diferents medis naturals - Observació dels impactes que aquesta provoca
	ACTITUDS	- Respecte per l'entorn - Reflexió a l'alumne
OBJECTIUS TERMINALS	- Relacionar-se i comunicar-se amb l'entorn mitjançant unes tècniques i uns materials sense perjudicar-lo - Entendre el practicant com a part d'un ecosistema	

Quadre 3

Tallers

Els tallers són mòduls de treball on es motiva l'alumne a reflexionar sobre el paper que juguen ell i les seves actuacions en el medi. L'escola en tria tres d'entre les diferents possibilitats i fins i tot pot proposar-ne d'altres.

Proposta de mòduls:

- Fabricació de paper.
- Fabricació de nius d'ocells.
- Neteja d'un tram de riu o altre espai.
- Estudi de l'entorn.
- Avaluació de l'impacte de l'estada.
- Observació i estudi del reciclatge d'aigües.

OBJECTIUS GENERALS	- Conèixer i experimentar una manera de desplaçar-se pel riu - Reflexionar sobre els impactes que la pràctica d'aquestes activitats ocasiona al medi rural		
CONTINGUTS	PROCEDIMENTS	- Practicar el piragüisme - Actuar en funció dels comportaments desitjats procurant evitar els tipificats	
		COMPORTAMENTS TIPIFICATS	COMPORTAMENTS DESITJATS
		- Apropar el vehicle al riu - Entrar i sortir per llocs de difícil accés - Pujar a la piragua sempre pel mateix lloc - Arrossegar les piragües - Massificar l'activitat - Llençar escombraries - Molestar, espantar, agredir la fauna d'aquest hàbitat	- Deixar el vehicle al camí - Preveure, seleccionar els llocs de pràctica amb antelació - Variar el lloc on pugem a la piragua - Controlar que les portin per parellas - Treballar amb mòduls reduïts - Repassar la zona de pràctica abans de marxar per recollir-lo tot - Procurar no practicar en llocs on hi hagin espècies autòctones de l'indret i especialment en èpoques d'aparellament
	ACTITUDS	- Reflexionar - Ser respectuós amb el medi natural - Procurar no embrutar-lo ni erosionar-lo	
	CONEIXEMENTS	- Activitat física al riu - Esportius: entrar i sortir de la piragua, absorció dels desequilibris en l'eix longitudinal de la piragua mitjançant el contacte amb els genolls i els malucs, palada endavant, endarrere i lateral, girs a dreta i esquerra, entrades i sortides del corrent, bags i iniciació als recolzaments - Ambientals - Observació dels impactes que produeix la presència humana en aquest medi - Roderes i compactació del sòl, deteriorament de la vegetació, erosió, cúmuls de deixalles (plàstics, llaunes, papers...), de la presència o no d'animals autòctons	
OBJECTIUS TERMINALS	- Conduir la piragua pel riu - Ser conscients de les repercussions sobre el medi		

Quadre 4

- Repoblació d'arbrat i reverdiment d'espais secs.
- Contenció de talussos.

La programació general dels diferents tallers és l'especificada al quadre 2.

Activitats

El programa d'activitats esportives està format per cinc mòduls de tres hores. L'escola tria cinc activitats d'entre un total de quinze.

El monitor de l'activitat procurarà afavorir en tot moment l'interrelació entre l'individu, el material i el medi per tal de facilitar l'aprenentatge i, sobre aquest, es motivarà l'alumne a reflexionar sobre els impactes que les mateixes pràctiques produeixen en el medi natural.

La programació general de les diferents activitats esportives és la que s'especifica al quadre 3.

Al quadre 4 hi ha un exemple d'un programa de piragüisme.

Bibliografia

- GENERALITAT DE CATALUNYA/CONSELL ESCOLAR (1993) *El centre educatiu davant la Reforma*. Documents de la jornada 14-12-91. Barcelona: Servei de difusió i publicacions GC.
- GENERALITAT DE CATALUNYA/DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT (1992) *Curriculum educació infantil*. Barcelona: Servei de difusió i edicions GC.
- GENERALITAT DE CATALUNYA/DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT (1989) *Disseny curricular*. Ensenyament secundari obligatori. Barcelona.
- GENERALITAT DE CATALUNYA/DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT (1990) *Disseny curricular*. Ensenyament secundari postobligatori. Batxillerat. Barcelona.
- GENERALITAT DE CATALUNYA/SERVEI D'ORDENACIÓ CURRICULAR (1991) *L'ensenyament secundari obligatori i el batxillerat en la nova proposta educativa*. Barcelona.